

УДК 339.9

Сидоренко Д.О.*

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН СНД У СФЕРІ ІННОВАЦІЙ

У статті проаналізовано співробітництво України та країн СНД у сфері технологій та інновацій. Охарактеризовано останні міждержавні ініціативи в даній сфері. Виявлено основні недоліки, які потребують першочергової уваги при розробці нових програм міждержавної співпраці в інноваційній сфері.

Ключові слова: інноваційний розвиток, міжнародне інноваційне співробітництво, інноваційна сфера, науково-технічна співпраця.

The cooperation between Ukraine and the CIS countries in the field of technology and innovation was analyzed in the paper. Recent intergovernmental initiatives in this area were characterized. The main deficiencies which should be mitigated during development of new programs of interstate cooperation in the field of innovations were identified.

Постановка проблеми. Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки, створення принципово нових високотехнологічних товарів сьогодні можливі лише за умови розвитку фундаментальних та прикладних досліджень, передусім на стику наукових дисциплін. Але такі дослідження пов'язані зі значними затратами, високим ризиком та невизначеністю комерційного успіху. З цієї причини багато країн розвивають міжнародне співробітництво в інноваційній сфері. Адже об'єднання зусиль у дослідницькій діяльності та її фінансуванні дозволяє уникнути дублювання проектів, прискорити міждержавну дифузю технологій та підвищити комерційну привабливість досліджень.

Аналізуючи дослідження за даною тематикою, зокрема роботи таких вчених, як І. Ю. Єгоров, І. А. Жукович, Ю. О. Рижкова, М. В. Пугачова, С. І. Пирожков, Б. В. Губський, А. І. Сухоруков [1, 2], можна констатувати, що після розпаду СРСР Україна, як й інші колишні країни-члени цього союзу, опинилася в скрутному становищі. З появою кордонів нових незалежних республік старі економічні й науково-технічні зв'язки були зруйновані, розміщення продуктивних сил виявилось вкрай неефективним, різко зменшився розмір внутрішнього ринку, скоротилися обсяги фінансування НДДКР. Все це призвело до збільшення темпів відставання України від розвинутих країн світу в сфері високих технологій. А ті заділи, що залишилися від СРСР, наприклад, у космічній галузі, літакобудуванні та ВПК, Україна не змогла ефективно використати для входження на світові ринки. Зважаючи на вищевикладене, досить логічним вбачається те, що перші спроби міжнародного співробітництва України в інноваційній сфері прийшлися саме на колишні радянські республіки, а тепер країни-учасники СНД. Перш за все, мова йде про Російську Федерацію, адже після розпаду СРСР тільки РФ та Україна успадкували самодостатні науково-технічні комплекси та майже 90% радянського науково-технічного потенціалу [3].

* аспірант, ст. наук. співробітник Науково-дослідного економічного інституту Мінекономрозвитку і торгівлі України.

Враховуючи вищесказане, метою статті є аналіз сучасного стану співпраці України та країн СНД в інноваційній сфері через призму діючих та колишніх міждержавних угод, стратегій тощо.

Міжнародне співробітництво на теренах СНД загалом здійснюється в рамках міждержавних, міжурядових та міжвідомчих угод про науково-технічну співпрацю. Основні його форми – це обмін науково-технічною інформацією, проведення спільних фундаментальних та прикладних досліджень, розробки за контрактами, грантами та надання технічної допомоги.

Однією із останніх ініціатив у цьому напрямі є ухвалений Економічною радою СНД у 2008 році проект Обґрунтування розробки Міждержавної цільової програми інноваційного співробітництва країн СНД на період до 2020 року [4].

У проекті Обґрунтування зазначено, що реалізація Програми:

- буде сприяти створенню ефективної інноваційної системи та необхідних організаційних і правових умов, що забезпечать капіталізацію знань і ефективну взаємодію державного сектора досліджень і розробок з приватним сектором виробництва наукоємної продукції;
- дозволить стимулювати передачу технологій, результатів науково-технічної діяльності і об'єктів інтелектуальної власності;
- допоможе модернізувати виробництво, за допомогою використання передових технологій, та забезпечить реалізацію науково-технічних розробок і винаходів.

Разом із обґрунтуванням були розроблені пілотні міждержавні інноваційні програми, серед яких: «Мале місто (селище міського типу) Співдружності Незалежних Держав», «Супермаркет інноваційної продукції держав-членів СНД» та інші програми в області нанотехнологій, екології тощо [5].

У 2009 році Радою голів урядів СНД були прийняті «Основні напрями довгострокового співробітництва держав-членів СНД в інноваційній сфері» [6]. Слід відмітити, що Міністерство економіки України запропонувало виступити в якості замовника-координатора відповідального за розробку і реалізацію Міждержавної цільової програми інноваційного співробітництва, але на сьогодні ця роль перейшла до Федерального агентства у справах СНД (Російська Федерація) [7]. В основі цих «Напрямів» – положення Концепції подальшого розвитку СНД та Стратегії економічного розвитку Співдружності на період до 2020 року [8, 9].

Дана Стратегія включає два етапи.

Перший етап полягає у формуванні міждержавного інноваційного простору на базі основних напрямів довгострокової співпраці в науково-технічній та інноваційній сферах, розробці міждержавних цільових програм інноваційної співпраці, міждержавних галузевих науково-технічних програм, що повинно забезпечити активізацію науково-технічної та інноваційної діяльності, концентрацію фінансових і матеріальних ресурсів. Під міждержавним інноваційним простором розуміють таке середовище країн-учасників СНД, в якому провадяться спільні дії щодо розвитку науки і техніки; впровадження у виробництво високих технологій, що забезпечують випуск конкурентоздатної продукції; об'єднання науково-технологічних потенціалів; концентрації спільних зусиль і ресурсів на нових напрямках, забезпечуючи, таким чином, розвиток національних економік і запобігання технологічному відставанню від розвинутих країн світу.

Другий етап передбачає формування регіонального ринку високотехнологічної продукції, що буде сприяти розвитку наукомістких галузей економіки і реалізації науково-технічного та освітнього потенціалу країн-учасників СНД.

Намір формування спільного науково-технологічного простору держав-учасниць СНД та подальший розвиток відносин з ними є цілком логічним, оскільки вони становлять найбільший зовнішній ринок збуту українських товарів (у 2011 році на ці країни припадало майже 40% товарного експорту [10]). Україна досить активно співпрацює з країнам СНД у сфері інновацій, зокрема щодо розробки згаданих вище Міждержавної цільової програми інноваційного співробітництва, проект якої було схвалено Міждержавною радою з питань співпраці у науково-технічній та інноваційній сферах та Стратегії економічного розвитку Співдружності [11]. Однак, необхідно відмітити, що це вже не перші спроби співробітництва в інноваційній сфері країн СНД. Можна згадати, наприклад, угоду про створення спільного науково-технологічного простору країн СНД, або Концепцію міждержавної інноваційної політики країн СНД до 2005 року [12, 13]. Ці спроби не принесли бажаного результату, оскільки не були адаптовані до реальних політичних та економічних умов країн-учасниць, задекларовані у них цілі не могли бути вирішені за тогочасних можливостей інтеграційної взаємодії між країнами, окремі інноваційні системи яких тільки проходили процес становлення. На сьогодні співробітництво України з СНД в основному зосереджується у науково-технічній сфері та відокремлене від виробничої кооперації [14], котра зводиться лише до зовнішнього обміну товарами та сировиною.

Отже, на основі всього вищевикладеного, можна зробити наступні висновки. Незважаючи на те, що Україна від самого проголошення незалежності декларувала свої наміри щодо співробітництва у сфері технологій та інновацій з країнами СНД та підкріплювала їх угодами й законодавчими актами, реальний рівень інтеграції вітчизняної інноваційної системи в регіональну досить слабкий. Науково-технічний обмін відбувається головним чином на рівні двосторонніх персональних контактів, а системний підхід в управлінні дослідженнями та їх впровадженням на виробництві з боку держави практично відсутній. Тому, для ефективного міждержавного співробітництва на теренах СНД необхідно у нових ініціативах враховувати ступінь розвитку та інтеграції економік й інноваційних систем кожної країни-учасниці, формувати необхідну інституціональну систему, забезпечувати ефективне функціонування і взаємодію фінансових, правових, організаційних та інших механізмів. Також увагу слід приділяти питанням спільного використання унікальних наукових об'єктів тієї чи іншої країни. Це довготривалий процес, який потребує послідовної реалізації великої кількості заходів, в тому числі організаційних та правових, але тільки так, можна втілити у життя згадану вище Стратегію та цілу низку нових міждержавних науково-технічних програм, які, у свою чергу, будуть направлені на розвиток науково-технічних і виробничих коопераційних зв'язків між підприємствами, їх технічне переозброєння та взаємодію у сфері створення передових технологій.

В будь якому разі, інтенсифікація міжнародної співпраці України та країн СНД в інноваційній сфері є необхідною умовою досягнення стратегічних цілей нашої держави: покращення науково-технологічної бази держави, посилення її інтеграції в регіоні, переходу економіки до інноваційної моделі розвитку.

Список використаних джерел

1. Науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у контексті євроінтеграційних процесів: Монографія / [Єгоров І. Ю., Жукович І. А., Рижкова Ю. О., Пугачова М. В.]; Наук.-техн. Комплекс стат. дослідж. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 223 с.
2. Україна – Росія: проблеми економічної взаємодії: Монографія / [Пирожков С. І., Губський Б. В., Сухоруков А. І., Бурмістров М. П., Шестопапов Г. Г. та ін.]; за ред. С. І. Пирожкова, Б. В. Губського, А.І. Сухорукова. – К. : НІУРВ, 2000 – 256 с.

3. Ходикіна В. В. Вплив науково-технічного фактору на ефективність участі України в процесі інтернаціоналізації світового господарства / В. В. Ходикіна // Економіка промисловості. – 2009. – № 2 (20). – С. 94-99.
4. Решение Экономического совета Содружества Независимых Государств от 20.06.2008 № 997_i40 «О предложениях Украины по разработке проекта Межгосударственной целевой программы инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на период до 2020 года» [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_i40.
5. Информация о разработке и реализации социальной инновационной межгосударственной программы «Малый город (поселок городского типа) Содружества Независимых Государств» [Электронный ресурс] / Исполнительный комитет СНГ – Режим доступа: <http://www.cis.minsk.by/page.php?id=15192>.
6. Решение Совета глав правительств СНГ от 20.11.2009 «Об Основных направлениях долгосрочного сотрудничества государств-участников СНГ в инновационной сфере» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zaki.ru/pagesnew.php?id=59060&page=1>.
7. Межгосударственная программа инновационного сотрудничества государств – участников СНГ на период до 2020 года: предварительный проект [Электронный ресурс] / Содружество Независимых Государств – Режим доступа: e-cis.info/foto/pages/18853.doc.
8. Решение Совета глав государств Содружества Независимых Государств от 05.10.2007 «О Концепции дальнейшего развития Содружества Независимых Государств и Плана основных мероприятий по ее реализации» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18763>.
9. Решение Совета глав правительств СНГ от 14.11.2008 «О Стратегии экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cis.minsk.by/page.php?id=18764>.
10. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» / Державна служба статистики України. – 2012. – 102 с.
11. Межгосударственный совет по сотрудничеству в научно-технической и инновационной сферах одобрил проект Межгосударственной программы инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на период до 2020 года [Электронный ресурс] / Национальный исследовательский университет «Высшая Школа Экономики». – Режим доступа: http://ipamm.hse.ru/library/news_detail.php?ID=543&spphrase_id=12181.
12. Соглашение «Соглашение о создании общего научно-технологического пространства государств-участников Содружества Независимых Государств» от 03.11.1995 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://kazakhstan.news-city.info/docs/sistems/dok_pegbb.htm.
13. Решение Экономического совета СНГ от 22.06.2001 «О концепции межгосударственной инновационной политики государств-участников Содружества Независимых Государств на период до 2005 года» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lawru.info/legal2/se17/pravo17452/index.htm>.
14. Ленчук Е. Б. Международная кооперация и инновации в странах СНГ / Е. Б. Ленчук, Г. А. Власкин. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2011. – 351 с.